beati martini toti devotio[n]e
com[m]isit. Quod cū fecisset:
qui mortis faucibus iam tene
batur: statim vite donatus
est. *Textus gregorii sancti turo
nensis archiepi de miraculis
sancti martini epi et confessoris.
De gallis sueuis conversis.*

Defecit lingua
sterilis: tantas
cupiens enarrare
virtutes. Cha
raricus quidā
regis gallicie filius graviter
egrotabat: qui tale tediū in
curreret. ut spū solo palpi
taret. Pater aūt eius fetide
se illius arriane secte vna
cū incolis loci subdiderat.
sed et regio illa plus solito
quā alie provincie a lepra sor
debat. Cumq[ue] rex videret
vrgueri filium in extremis
dixit suis. Martinus ille
quē in gallijs dicūt multis
effulgere virtutibus: cuius
queso religionis vir fuerit
enarrate. Cui aiunt. Ca
tholice fidei p[o]p[u]l[u]m pastorali
cura in corpore positus gu
bernavit: asserens filium
cū p[at]re et s[an]c[t]o spū equali
substancia vel omnipotencia
venerari. Sed et nunc celi
sede locatus: assiduus bene
ficijs non cessat plebi sue
providere. Qui ait. Si hec

vera sunt que refertis. discur
rant usq[ue] ad eius templum
fideles amici multa munera
deportantes: et si optinent
mei infantuli medicinam.
inquisita fide catholica que
ille credidit credam. Pensa
to ergo auro argentoq[ue] ad fi
lij sui pondus transmisit ad
venerabilē locū sepulchri. Quo
plati. oblatis muneribus excu
bant ad beatū tumulū pro
egroto. Sed insidente adhuc
in p[at]re pectori secta: non
continuo integram recipere
meruit medicinā. Reversi
aūt nuncij: narraverunt regi
se multas virtutes ad beati
tumulū vidisse dicentes. Cur
aūt nō sanaverit filiū tuū
ignoramus. At ille nō intel
ligens nō ante sanari posse
filiū nisi ~~nisi~~ equale cum
p[at]re crederet x[rist]m. in honore
beati martini fabricavit
miro ope ecclesia: expedita
q[ue] proclamat. Si suscipere
mereor viri iusti reliquias:
quecumq[ue] predicaverint sacerdo
tes credam. Et sic iterum
suos dirigit maiori cū mu
nere. Qui venientes ad bea
tū locū: reliquias postulabant.
Cumq[ue] eis offerrent ex con
suetudine dixerunt. Non

ita faciem9: ꝫ nobis ꝯſuim9
licentia tribuat᷑ ponendi ꝗ
exinde iterū aſſumus. Tūc
partē pallij ſerici penſatam
ſuper beati ꝯfeſſoris ſepul
chrū poſuerūt dicentes. Si
inuenim9 grām corā expeti
to patrono que poſuimus
plus in ſequēti penſabūt:
eritqꝫ nobis in benedictio
nē queſitā per fidē. Vigi
lata ergo vna nocte: facto
mane que poſuerāt penſita
bāt. In quibꝫ tanta beati
viri infuſa ē grā: ut tam
diu eleuaret in ſublime ere
am librā. quātū habē poterāt
quo aſcenderet momētanea.
Cumqꝫ eleuate fuiſſent reli
quie cū magno triūpho au
dierūt voces pſallenciū qui
erāt in ciuitate detruſi in
carcere: et admirātes ſuaui
tatē ſonī. interrogāt cuſto
des quid hoc eēt. Qui ꝛ̄ſpo
erūt. Reliquie domini mar
tini in galliciā trāſmittūt᷑:
et ideo ſic pſallitur. Tūc
illi flentes. inuocabāt ſcm̄
martinū. ut eos ſua viſita
tiōe liberaret. exterritis qꝫ
cuſtodibꝫ et in fugā verſis
diſruptis obicibꝫ retinaculo
rū. liber ꝓplus ſurgit a vin
culo: et ſic uſqꝫ ad ſca pig
nora ꝓplo expectāte vene

rūt. oſculando flentes be
atas reliqas. ſimulqꝫ et grā
cias beato martino ꝓ ſua ab
ſolucioē reddētes. qđ eos dig
natꝫ fuerit ſua pietate ſal
uaē. Tūc relaxatis per ſa
cerdotē a iudice culpis: in
columes dimiſſi ſunt. Qd
videntes geſtatores relig
arū: gauiſi ſūt valde dicē
tes. Nunc cognouimus:
qđ dignatur beatꝫ antiſtes
nobis petitoribꝫ ꝓpiciū ſe ꝓ
bē. Et ſic grās agentes:
nauigio ꝓſpēo. ſequēte pa
troni pſidio. pndis lembꝫ
tempatis flatibꝫ. udo pen
dulo. mari trāquillo. velocit᷑
ad portū gallicie puenerūt.
Tunc cōmonitꝫ a deo beatꝫ
martinꝫ de regione lon
ginquā. qui ibidē nūc ſacer
dos habetur aduenit. Sed
nec hoc credo ſine diuina ꝓ
uidentia fuiſſe. qđ ea die
ſe cōmoueret de patria. q̄
beate reliquie de loco leuate
ſunt: et ſic ſimul cū ipis
pignoribꝫ portū ingreſſus
eſt ſit. Que pignora cū
ſumma venācioē ſuſcipiē
tes: fidē miraculis firmāt.
Na filius regis amiſſa om
egritudine ſanus ꝓperat
ad occurſum. Beatus āt mar
tinꝫ. ſacerdotalis grē accepit

predicavit: ac unitatem patris et filii et spiritus sancti confessus, cum omni domo sua chrismatus est: squaloremque lepre a corpore pellitur, et omnes infirmi salvantur: nec umquam ibi usque nunc super[aliq] lepre morbus apparuit. Talemque ibi graciam in adventu pignorum beati martini dominus tribuit: ut virtutes que ibidem illa die facte sunt enarrari longum sit. Nam tantum in amore christi nunc plus ille promptus est: ut omnes martirium libentissime susciperent, si tempus persecucionis adesset.

De homine omnibus membris contracto

In biturico fuit quedam mulier que concipiens filium peperit, cuius poplites ad stomachum, calcanei ad clunam contracti erant, manus autem adherebat pectori, sed et oculi clausi erant: quod magis monstrum aliquod quam hominis speciem simulabat. Quem cum non sine derisione multorum aspiceret, et mater argueretur cur talis ex illa processerit: confitebatur cum lacrimis nocte illum dominica fuisse conceptum. Quem interimere non audens, ut mos matrum est, tamquam sanum puerum nutriebat: adultumque tradidit mendicis. Qui accipientes posuerunt eum in carrucam, et trahentes ostendebant populis: multum per eum stipendii accipientes. Dum hec per longa tempora gererentur, anno etatis sue decimo advenit ad festivitatem beati martini: proiectusque foris ante sepulchrum miserabiliter decubabat. Transacta autem festivitate visum auditumque recepit: inde reductus ad solitam consuetudinem postulabat stipem. Post annum fere aut eo amplius portatus est iterum ad sollempnitatem: positusque est in loco in quo prius iacuerat. Decursisque sollempnitatis festis: directis omnibus membris plenissimam obtinuit sanitatem. Que ne incredibilia fortasse videantur: ego eum sospitem vidi: nec audita ab aliquo, sed ab eius ore narrata cognovi. Sed quod hoc parentibus eius ob peccatum evenisse pro coinquinatione noctis dominice: cavete o viri quibus sunt coniuncta coniugia. Satis est aliis ~~aliis~~ diebus voluptati operam dare. Hunc autem diem in laudibus dei inpollutum deducite, quia cum evenerit, aut contracti, aut epilentici, aut leprosi nascuntur: sitque

documētū · ne malū qđ una
nocte cōmittitur · per multo
rū annorū ſpacia pferitur :

De paralitico ſanato

Illud pre ceteris admirandū
miraculū nobis oratibꝫ explı
cabo · qđ poſt mireſtupi medis
cumulū · magnū nobis gau
diū patefecit · dū et virtutē
beati ptulit · et qđ titubabat
averti : cordaqꝫ nutancia
ſplorū · larga ſtabilitatis fir
mitate muniuit · Nā cū ve
nerabilē dnice natiuitatis
nocte ſacroſcīs deduceremus
excubijs · ꝓcedētesqꝫ de eccīa
ad baſilicā ſcī ire diſponēmꝰ ·
quidā ex energuminis atro
cior ceteris cepit inīmū deba
chāri : et decerpens ſe quaſi col
lidens clamabat · Fruſtra mar
tim limina petitis · caſſo eiꝰ
edem aditis · qui vos ꝓ mul
tis crimibꝫ dereliquit vrīs :
et ecce nos abhortens rome
mirabilia facit · cecorū oculis
lumē infundit · ibi palitico
rū greſſus dirigit : ſꝫ et alijs
quoqꝫ morbis · ſua virtute
finē inponit · Ad hanc dy
aboli vocem oīs ꝓplus contur
batꝰ : et nō ſolū brutarum
norū corda · ſꝫ etiā nos ipi
pauoē concutimur · Ingre
dientibꝫ aūt nobis cū fletū mag
no baſilicā · per pauimento
ꝓſternimur : orantes ut ſcī

viri ꝓſēcia mereamur · Et
ecce vnus bonulfus noīe ·
nuꝰ tres annos per inma
ualitudis febre · manus ambe
cū vno pede contracte erāt ·
et ad feſtiuitatē beati viri
manibꝫ directis · pede adhuc
debilis claudicabat : ante al
tarē ſcīm ſternitur orans ut
qui ſibi manus aridas reſti
tueat · pedēqꝫ contractū ſibi
virtute diriget · In hac at
oracioē a febre inīma crucia
datur : et tanqͣ extenſꝰ in e
culeū neruorū doloē torque
tꝰ · Interea de ſupplicio do
lor excitat conſumare : qui
veneāt inquirere medicinā
cepit inferre calumpnā · di
cebat ei · O dne martine
ſanitatē a te nō tormēta
queſiui · Quā ſi nō mereor :
uel doloibꝫ nō affligar ·
Cumqꝫ nos cū fletibꝫ contriſta
tes beati ꝓſtolarēmꝰ aduē
tū · et int hec ſcā ſollēpnia
agerentur · oblatis ſup altarē
ſacris muneribꝫ · miſterio
corporis ac ſanguinis xpi pal
la ex more cooperto · mol
luntꝰ contractue neruorū :
et diſrupto poſt inſirmi
poplitis corio · diffluente ſa
guis riuo · pedē extendit
incolumē · Qđ videns ego
deo omnipotenti grās agens ·

lumina[que] fletibus madefacta
gerens: In hac ad ipsum uoce
prorupit. Timor a cordibus vestris
omnibus abscedat: quia beatus confes
sor nobiscum inhabitat. Nec
omnino credite dyabolo: qui
nichil umquam protulit verum.
Ille ab inicio mendax est:
et in veritate non stetit.
Me autem ista dicente omnis
luctus vertitur in gaudium:
ipse etiam infirmus coram nobis
assurgens. super pedes consti
tit absolutus. Videns autem
hec omnis ~~plebs~~ populus in celum
clamore elevato plaudebat
dicens. Gloria in excelsis
deo: qui sicut quondam pas
tores angelico lumine. ita nos
hodie presencia confessoris bea
ti letificavit: et eum nobis
adeo potenti virtute monstra
vit. Et sic a timore immun
i omnes erepti viri presidio co
borati sunt. De mortuo susci
tato.

Eo tempore quo talia
apud urbem turonicam
gerebantur: legati de hyspa
niis id est florencius et ex
uperius ad chilpericum regem
veniebant. Quos cum ad con
uiuium esse recepissem epu
lantibus nobis eo quod se assere
rent esse catholicos: Florenci
us qui erat etate senior sol
licite flagitat aliqua de beati

viri virtute cognoscere. At
ego gratias agens deo. inter
rogo si uel nomen eius in illis
regionibus audiretur: uel vita
eius legeretur ab aliquo. Hec
me interrogante ait magnifi
ce in illis locis honorari no
men eius: sed et se peculiarem
alumpnum antistitis narrat
dicens super se magnam eius
virtutem ostensam fuisse. Fi
lius inquit meus ante mul
torum annorum curriculum basi
licam in honore construxit bea
ti martini antistitis: perfectam
que ac eleganti ope exornatam.
duos enim clericos religiosos
destinat. expetens pontifi
cis reliquias: ut scilicet lo
cum quem in eius nomine edificau
erat. eius reliquiis consecra
ret. Quod cum fecisset per
singulos dies veniebat:
et prostratus solo cum coniuge
sua pontificis auxilium im
plorabat. Post multum vero
temporis hic nascitur. Cum autem
trium mensium esset a febre pul
satus. et in tantum exinanitus
ut papillam sugere nec
ullum alimentum valeret accipere.
interea prevalente morbo cibo
negato. palpitante tantum spiritu
solus tenuis tenetur. Nec
mora. ipsum quoque exalavit

ſpm· Tunc mater meſta uel
anxia ut de unice ac primoge
nite ſobolis morte· apprehen
ſum in brachia ante altare be
ati martini iā exanime cor
puſculū ſpe nō incerti depo
ſuerūt: et tamq̄ ſi ſcm̄ vi
ſibilib9 cerneret oculis· anxius
alloquit᷑ dicens· Cū ſollici
tudīe maxima curauimus
beatiſſime confeſſor tua hic
pignora deportari· quib9 mor
bi depellerentur· febres exti
guerent᷑· fugarent᷑ tenebre·
et alie quoq; infirmitates
emundarentur: ꝑ eo qđ de te
legant᷑ plurima· que uel
viuens feceris· uel poſt tranſitū
operaris· Nā audiuimꝰ te ora
tione mortuos ſuſcitaſſe· le
prā oſculo depuliſſe· demo
niacos curaſſe verbo· vene
na digito cōpreſſiſſe: et alia
multa feciſſe· Hic apparebit
virtus tua: ſi et nūc iuxta
fidem nr̄am huc reſuſcita
ueris puulū· Quod ſi non fe
ceris: non hic vltra colla cur
uamꝰ· nō lumē accendimꝰ·
aut honoris alicuiꝰ grām ex
hibemus· Et hec dicentes
relicto ante altare corpuſculo
abierūt· Mane aūt facto
uenientes inuenerūt eū ad
altare conuiſu· Hec mirātes
ſuſcepit eū mater in vlnis·
et cognoſcens eū reſumpſiſ

ſe flatū· applicat ad papillā·
et ꝓtinus hauſto lacte confor
tatus ē· Tunc matr cū pre
uel oīm domo· eleuata in ce
lū uoce· benedixerūt deū·
dicentes· Nūc dn̄e cogno
uimꝰ q͛ magnꝰ es et facis
mirabilia ſolus· qui nobis
puulū confeſſoris tui orōne
reſtituiſti· Nā et loco illi
maiore q̄ prius fecerāt re
uerentiā exhibebat· Hec ab
ipſius florencij ore ita geſta
cognoui:·

De fonte quē viuēs ſcūs ut oraretur obtinuit

Einde egreſſi ſanctoniū ter
ritoriū ingreſſi ſumus· Cū
q; in quodā conuiuio de beati
martini virtutib9 fabularem᷑·
hec michi vnꝰ e ciuib9 affir
matib9 aliis vera ee fideli᷑
retulit· Nanogialo villa
eſt in hoc territorio ſita:
quā cū ſcūs martinus adhuc
ſuperſtes ī corpe adiret· obui
um habuit virū exhibere
aquā cū vaſculo· Erat em̄
puteus ille de quo hec exhi
bebat· ſitꝰ in valle q̄ſi paſſꝰ
mille a villa: et ex eo mo
le hauſtā deferebat aquā·
Tunc ait vir dei hoī aquā
aquā ferenti· Queſo dilectiſ
ſime contine manu tua: et
huic aſello que ſedeo paulu
lū aque ad bibendū indulge·

Cui ait · Si necessariū
duas aīal tuū adaquare ac
cede ad puteū : et hauriens
dabis ei · Nā ego qd' cū la
boē detuli non prebebo · et
hec dicens ꝑterijt · Quo
discedēte uemens mulier
et ipā aquā afferens in vl
na : dixit ei similit' vir dei ·
Que ait si rebecca quodā
audiens nūciū dei · et tibi
ꝑbeo ait et asino tuo potū ·
nec michi labor ē · ut iterū
hauriā · tantū voluntas tua
fiat · qui iter ꝑgens necita
te puteis · Et posito vascu
lo · dedit asino bibē · Que
iterū hausta aqua · īpleto
vasculo · reuertebat' ad villā ·
Quā ꝓsequēs scūs ait ·
Reddā tibi ꝓ mercede bene
ficiū : q̄ adaquasti asinū
meū · Et positis genibꝰ
in terrā orauit ad dnm̄ ut
loco illi fontis ostenderet ve
nā · At stati cōsumata o
ratioē · disrupta terra fon
tē immensū ꝓlis admirā
tibus patefecit : qui usq̄
hodie beneficiū prebet hoī
bus cōmanentibꝰ in agro il
lo · In huiꝰ eī fontis ore ē
lapis in testimoniū · qui ues
tigiū retinet aselli illius
super quē scūs sedit abstētes :

Ex | C xviij ·

Nullad silendū puto : qd'
hoc tempore cū plato epis
copatū pictauie vrbis adep
tus ē · virtute sci sicut osten
sum · Domus adiūcte eccīe
incendio maximo cremaba
tur : ac scintillas cū carboī
bꝰ super eccīam ventꝰ im
pellebat · Sed ille de pul
uere beati viri sepulchri se
cū habens · eleuato chrismā
rio cont' igne · ventꝰ subito
in aliā se tollens partem ·
flamas tecto eccīastico adhe
rentes repulit · et sic eccīa
liberata est :· C xviij

Venerabilis
vero agnes pictauarū
sci monialiū abbatissa · rela
ta sibi ab ipo rei contigit
treuerico negociatoē · rem mi
raculi ꝓuenisse sic retulit ·
Dum inquit mettim acces
sissem : sciscitat' me negoci
ator vnde essem · Dixi · De
pictauis · Dicit michi · Si
aliqn̄ ad basilicā beati mar
tini turonis fuisti ? Dixi qd'
qn̄do in austria deambularē ·
ibi me ꝑsentassem · Dicit
michi quale beneficiū dom
in martini senserit · Dū met
tis salem negociasset · et
ad pontē mettis applicuisset ·
Dicit · Domne martine

me et puerulos quos habeo
et nauicella mea tibi comē
do· Interea recubātes in
naui· omēs condormiuimus·
Mane de sompno euigilās
cū puerulis quos mecū ha
bebam· inuenimus nos ad
portā turonicā: nescientes
quomō uenissemus qui adhuc
metiis nos credebamus con
ſiſtere· Qua racione aut
nauigatu aut volatu ſola
cōmendacione beati martini
per fluuiū ſenſimus· et mo
ſelle tumeſcentes vndas nau
fragas euaſimus: et qd' ſatis
ē mirū inter ſaxa nocturno tēpe
tranſiuimus incolumes· non
nauta vigilante· nō vento
flante· non remo adiuuāte:·

De virtutibus bti viri locotia
cenſi ī monaſterio ....

Tempo'e poſt habito
cū uſq3 pictauā acceſ
ſiſſemus urbem· libuit grā
tanti oracionis monaſteriū
loco ligiacenſium adire: quo
congregatā monachorum
cateruā locauerat vir beatus·
Ibi eū mortuū primū ſuſ
citaſſe legit': et qu illo ad
epiſcopatū ductus ſcribitur·
Ergo deſideratū ergo compe
tens locū proſternor ad can
cellos angulli: in quo dicit'
defuncti ſpm rediuiſſe· Poſt
effuſis vero cū orone lacrimis·

ac celebratis ſollempnīter miſ
ſis: percunctor abbatem ſi ali
qd' ibi dns miraculū oſtendiſ
ſet· Aſſeruitq3 ille coram qui ad
erant fratribus plerumq3 ibi il
luminari cecos ac debiles integra
ri· Quid tamē nuper ſit
geſtū inquit tibi domine q
ſollicite inquiris euolnam:·
Mulier quedā vicina
loci huius paraliſis hu
more preſſa· officiū menbrorū
omni uſquequaq3 perdiderat:
que carruca inpoſita· duobus
trahentibus ferebatur circa do
mos diuitū· ut inopie ſue
expleret neceſſitate· Ergo allata
ad hunc locū pauimento p
ſternit': lento conamine acce
dens· uelū qd' tegebat can
cellū deuote oſculatur dicens·
Hic te beate confeſſor adēē
credo· hic te mortuū ſuſcitaſ
ſe teſtificor· Confido ei qd'
ſi volueris poteris me ſaluarē
ac ſanitati reſtituere: ſicut
quodā diſcriptis inferim fau
cibus defuncti aiam rediuiſti·
Hec effata genas lacrimis
rigabat ubertim: ac ſtati
impleta oracione· qui arridū
qui contractū· qui diſſolutū
fuit· redintegratū eſt mulie
ris in corpore a beati antiſti
tis virtute· Illi forte et aliis
paliticus ad hoc accedens mo

Hic incipit [illegible] liber.

31

nasterium: ut velum ipsius can
celli attigit amota omni debi
litate sanus abscessit. Distat
autem ab urbe pictava quasi stadia
quadraginta. De arbore erecta.

Fuit et in
nobiliacense pago ur
bis turonice arbor: que ab
impulsu venti ruens. viam
publicam impediebat. Cum
iter cum vir beatus ageret.
motus prece. facto desuper
signo crucis erexit eam:
que usque nunc stare iuxta viam
erecta videtur. Etiam premor
tua ex spoliata cortice: vive
bat tamen honore viri. De
qua cortice multi fideliter e
radentes: ut dilutam aqua
sumebant. mox medicamina
capiebant. Vidimus etiam nos
hanc arborem erectam.

De contracto.

Puer quidam manibus pedibusque
contractus. de villa themel
lo in pago turonice urbis
vici ambianensis adveniens
ad basilicam sancti viri: dum in
reliquos petentes postulavit
victus stipem. visitatus a
sancti virtute directus abscessit.

Item exceptum ex historia
gallorum. De obitu eiusdem
beati presulis.

Arcadio et
honorio con (al' regnantibus)
sulibus.
Sanctus mar
tinus turo
norum episcopus
plenus vir
tutibus et sanctitate. prebens in
firmis multa beneficia. oc
togesimo primo etatis sue
anno. episcopatus autem vicesimo sex
to. apud condatensem diocc
sis sue vicum egrediens a seculo:
feliciter migravit ad christum.
Transiit autem media nocte
que dominica habebatur: attico
cesarioque consulibus. Multi
autem in eius transitu voces
psallentium audierunt in celo:
quod in libro virtutum eius pri
mo plenius exposuimus.
Nam cum primum sanctus dei
apud condatensem ut dixi
mus vicum egrotare cepisset:
pictavi populi ad eius tran
situm sicut turonici convene
runt. Quo migrante: grandis
altercatio in utrosque surrexit
populos. Dicebant enim pic
tavi. Noster est monachus.
nobis abbas extitit. nos re
quirimus commendatum. Suffi
ciat vobis quod dum esset in mun
do usi fuistis eius colloquio.
participastis convivio. firmati